

משה חיים פלח

בענין עשה דוחה לא תעשה בג"ע ובדין חייבי לאוין לר"ע

מיתת צית דין כלל אלף כרת גרידא, ולכאורה חזינן דקילי עפי, ויעוין בחידושי הר"ן (סנהדרין ע"ט), ויתכן לדון דיסוד דינא דזגילוי עריות יהרג ואל יעצור הוי למיגדר מילתא [מדאורייתא] דכיון דצזכ האונס מלוי, וכדחזינן דעיקר פטור אונס כתיב צקרא גבי ג"ע, ולהכי הפקיעה תורה היתרא דאונס והיתרא דפיקור"ג מכך איסורא, ואין זה משום חומר האיסור, ולהכי שפיר שייכא צזכ דחייב דעדל"ת.

ובקוה"ע (ע"ט) כתב ליישב דפיקוח נפש אינו צתורת דחיה אלף הוי שיעור בחיוב, וכעין דינא דצמלוות עד חומש, ונמלא דהאיסור עומד צמקומו אלף דהוי כאונס לעצור עליו וצכה"ג צאיסור ערוה חייב ליהרג, משא"כ צדינא דעשה דוחה לא תעשה דאיכא דחיה על עלם האיסור ונמלא דליתיה לאיסורא כלל וכלוצש כלאים צלינית דודאי לא דמי ללוצש כלאים צאונס, דצאונס איכא איסורא אלף דהוא אונס וצכלאים צלינית ליכא לאיסורא כלל, וכיון דצמקום עדל"ת עלם האיסור נדחה שוצ לא הוי צכלל עריות יעו"ש.

אולם כבר כתב שם להוכיח דצפיקור"ג איכא דין דחיה [וצעיקר הנידון יעוין צחי' ר']

טעמא דכתב רחמנא עליה הא לאו הכי ה"א אחות אשה מייצמת מאי טעמא דאמרינן אחי עשה ודחי לא תעשה אימר דאמרינן אחי עשה ודחי לא תעשה לא תעשה גרידא לא תעשה שיש צו כרת מי דחי כו' ריהבת הגמ' משמע דאילו הוה עשה דוחה לא תעשה שיש צו כרת היתה אחות אשה מתייצמת, וצקוצן הערות (סי' מה סקט"ו) הביא קושית הכסא דהרסנא (סי' שא) דהיאך אפשר דאיסור ערוה יהא נדחה מפני קיום מלוה והא אפילו פיקוח נפש דדוחה לכל התורה נדחה מפני איסור ערוה, קל וחומר למלוה הנדחית מפני פיקור"ג שתהא נדחית מפני איסור ערוה [שם תי' דע"כ סוגיין אזלא כרבי ישמעאל דסבר דזגילוי עריות נמי יעצור ואל יהרג, והוא כשיטת התוס' (כתובות י"ט א) דרבי ישמעאל סבר דאף בג"ע צלינעא יעצור ואל יהרג ודלא כתוס' צסנהדרין (ע"ד צ) דמודה רבי ישמעאל בזגילוי עריות ולא פליג אלף צע"ז].

ולכאורה היה מקום לדון, דהנה צעיקר דינא דזגילוי עריות יהרג ואל יעצור, לפור"ר היה נראה דיסוד הדין משום דחמירי ויעוין צמלחמות (סנהדרין ע"ט) אך לכאורה יל"ע דהרי אף חילול שבת דצסקילה וכיו"צ נדחים מפני פיקור"ג, והרי איכא עריות דלית צהו

ערוה, אך לר"ע דחי"ל נמי חשיבי עריות וכדליתא צסוטה (יה ז) דרבי עקיבא משוי חייבי לאוין כי ערוה (ויעוין בחי' מרן רי"ז הלוי ה"י יבום וחליצה ובמשנ"ת לעיל) יתכן דהוי צכלל גילוי עריות.

ומעתה יש לדון, דהנה צעיקר גדר דינא דעשה דוחה לא תעשה ידועים דצרי הרמצ"ן (עב"ת שמות כ ה) וז"ל מדת זכור רמזו צמלות עשה והוא היולא ממדת האהבה והוא למידת הרחמים כי העושה מלות אדוניו אהוב לו ואדוניו מרחם עליו, ומידת שמור צמלות לא תעשה והוא למידת הדין ויולא ממדת היראה כי הנשמר מעשות דבר הרע צעיני אדוניו ירא ארתו, ולכן מלות עשה גדולה ממלות לא תעשה כמו שהאבה גדולה מהיראה, כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רלון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות הרע צעיניו, ולכך אמרו דאתי עשה ודחי לא תעשה ומפני זה יהיה העונש צמלות לא תעשה גדול ועושין צו דין כגון מלקות ומיתה ואין עושין צו דין צמלות עשה כלל כו' עכ"ל.

אך רבינו נסים גאון (שבת קלג ה) כתב וז"ל לא תעשה גרידא מנלן דדחי דכתיב לא תלצב שטענא וכתיב גדילים תעשה לך ידענו כי זה לא תעשה אינו שוב צכל דבר אלא מיוחד הוא וכי הליווי שנאמר אחריו הוא תנאי עליו וכי לא צא להזהיר אלא על לציטת כלאים חוץ ממלות לציית אצל מה שהוא מעורב מחוטי פשתן עם העלית של למר שהיא מלה אינו נכנס צזו האזהרה אלא מותר הוא ואמרו חכמים שדבר זה עיקר הוא שנסמוך עליו וכי כל אזהרה

שמואל (כתובות ס"י ד' ובכ"ד) ועוד דהאריכו דתרי דיני איכא צפיקו"ג, חדא דין אונס או הגבלה צעלס החיוב כעין דין חומש דנמי דמי לדין אונס, ועוד דין דחיה והיתר דילפי' מ"וחי צבס"ן ולפ"ז הדק"ל.

אך לכאורה יש לדון ליישב צנוס"א, דאף דצפיקו"ג נמי איכא דין דחיה היתר, אך כצר ביארו האחרו' דאינו אלא היתר גצרא, אך עלס החפלא אכתי חשיב חפלא דאיסורא, ולהכי אכתי חשיב גילוי עריות, משא"כ צדין עשה דוחה לא תעשה דיתכן דהוי היתר צעלס החפלא, ובכה"ג תו לא הוי גילוי עריות כלל.

והנה התוס' והראשונים (לקמן ע ה) תמכו אמאי חייבי לאוין לר"ע פטירי מיבום וחליצה ואמאי לא אמרינן דעשה דוחה לא תעשה.

ולכאורה ע"פ הני"ל יש לדון ליישב, דהנה יל"ד אי חייבי לאוין לרבי עקיבא איכא דין יהרג ואל יעבור, והנה צתשו' רבינו אליהו מזרחי (ס"י נט) נקט דאיכא דין יהרג ואל יעבור צחלוטה ואף דהוי דרצבן, וחזינן דנקט צפשיטות דאיכא דין יהרג ואל יעבור אף צחי"ל, והוצא צמשנ"ל (פ"ה מיסודי התורה כ"צ) אך יעוין צריטצ"א (פסחים כה א) צסס הרא"ה שכתב להדיא דלא חשיב גילוי עריות אלא צמקום דאיכא חיוב מיתה או כרת וכן מצואר צחידושי הר"ן (סנהדרין עד ה) ואף דיש לומר דמודה הרא"ה דגס איסור לאוין דגילוי עריות הוי צכלל דינא דיהרג ואל יעבור, וכמצואר צראשונים דאף צאציזרייהו דג"ע יהרג ואל יעבור, אלא דשאני ח"ל לרצבן דלא חשיבי

מוכרח לגמרי ויתכן דכוונת הרמז"ן רק לבאר יסוד ועטם הדין].

והנה לדברי הרמז"ן הא דאליבא דאמת אין עשה דוחה לא תעשה שיש זו כרת, היינו משום דכך לאו חמיר עפי וזבא אין קיום העשה עדיף מקיום הלאו, ויש לומר דלמאי דס"ד דעשה דוחה לא תעשה שיש זו כרת מודה הרמז"ן דע"כ גדר הדין משום דלא נאמר כלל הלאו במקום העשה [ויעוין בסוגיא דלקמן (ז א)].

ומעתה יש לומר דדוקא למאי דס"ד דעשה דוחה אף לא תעשה שיש זו כרת, גדר הדין דלא נאמר כלל הלאו במקום העשה, בזה שייכא דחיה אף בגילוי עריות, כיון דעלם האיסור לא נאמר במקום העשה ולא הוי עריות כלל, אף למאי דק"ל דאין עדל"ת שיש זו כרת אלא לא תעשה גרידא, וזבא גדר בדברים אינו משום דעלם הלאו לא נאמר כלל, אלא דהעשה עדיף מן הלאו, נמלא דאכתי איתיה ללאו, ויש לומר דזבא אכתי חשיב גילוי עריות וממילא ל"ש בזה דחיה, וכקושיית הכסא דהרסנא דכיון דפיקו"נ דוחה כל מלוות שבתורה וגילוי עריות נדחה מפני פיקו"נ ודאי דאין מלוות עשה דוחה לא תעשה דח"ל לר"ע דהוי גילוי עריות.

שאין עמה כרת שבתורה כך היא דרכה שצעת שאירע חיוב מלוות עשה נדחה האזכרה שהיא לא תעשה ונקיים הלויי שהוא עשה ותצוה מלוות עשה ותדחה לא תעשה כי האזכרה של לאו על זה התנאי נאמרה וזבא הפירוש שפירשנו יסיר מלבך ספק גדול שמסתפקין זו בני אדם ושואלין עליו והוא שאומרין מאחר שאנו יודעין שאזכרת לאו קשה מלויי עשה היאך יבא עשה וידחה האזכרה של לאו שהיא חמורה ממנו ומדרך הידוע שהחמור דוחה הקל ולא עוד אלא שפעמים שעולה על דעתן שיש צענין הזה ענין חזרה בדבר הראשון והתשובה הוא מה שהקדמנו שהאזכרה של לאו כך נאמרה מיוחדת וכי הלויי של עשה תנאי הוא זה וכן אמרו רז"ל (בספרי פ' כי תלא) מחלליה מות יומת וציוס השצת שני כצוים בני שנה שניהן צדיבור אחד נאמרו ערות אשת אחיך ויצמה יצוא עליה שניהן צדיבור אחד נאמרו כו'.

והנה בדברי רבינו נסים גאון מצוה דצמקום עשה לא נאמר כלל עלם הלאו, אף בפשוטו בדברי הרמז"ן מצוה לא כן, אלא אף דהלאו נאמר גם במקום העשה, וציעול לאו חמור מציעול עשה, אף קיום עשה עדיף מקיום הלאו ולהכי דחי ליה [ואף דאינו